

„AKCE PALACH“

EDICE DOKUMENTŮ Z PROVENIENCE MINISTERSTVA VNITRA
1969–1974

PETR BLAŽEK

Většinu z osmdesáti publikovaných dokumentů shromáždili příslušníci Státní bezpečnosti v pátracím svazku, který založili na počátku roku 1970 pod krycím názvem „Akce Palach“.¹ V jeho sedmnácti podsvazcích jsou uloženy písemnosti z let 1969–1974, jejichž původcem jsou různé složky bezpečnostního aparátu komunistického režimu v Československu. Nyní představují unikátní archivní prameny pro historickou rekonstrukci dramatických událostí spojených s činem Jana Palacha. Vzhledem k jejich závažnosti se autor rozhodl napsat nejen historickou studii,² ale také připravit samostatnou edici dokumentů.

V první části edice převažují prepisy písemností z vyšetřování Palachova činu, které prováděli do června 1969 příslušníci Veřejné bezpečnosti.³ Autorem prvních pěti publikovaných dokumentů je Jan Palach. Edici uvozuje jeho návrh na obsazení rozhlasové budovy a vyhlášení generální stávky, který patrně v pondělí 6. ledna 1969 odevzdal Lubomíru Holečkovi na schůzi studentů Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Dokument nebyl doposud zveřejněn. Přibližuje uvažování Jana Palacha nad možnostmi zvrátit nepříznivou politickou situaci a ukazuje, že přemýšlel také nad jinou formou radikálního protestu. V edici jsou rovněž zveřejněny všechny dopisy, které rozeslal 16. ledna 1969 krátce před svým činem. Až na jeden⁴ byly originály získány vyšetřovateli Veřejné bezpečnosti a zařazeny do vyšetřovacího spisu.⁵ Do tohoto okruhu písemností patří také koncept těchto dopisů, jehož prepis je nyní poprvé publikován v úplnosti.⁶ Následující dokumenty ukazují především postup vyšetřovatelů Veřejné bezpečnosti, kteří vyslechli řadu svědků, vyžádali si

1 Pátrací svazek s krycím názvem „Akce Palach“ byl 13. února 1970 zaregistrován 3. oddělením 7. odboru KS SNB Praha. Do archivu byl uložen 12. července 1973 pod archivním číslem 628886MV. Později byl uložen ve fondu „Historický fond“ (značka fondu: H). Srov. ABS, H-682. Srov. dok. č. 48, 77, 78, 79 a 80.

2 Srov. studii „Pochodeň č. 1“, otištěnou v této publikaci.

3 Větší část této dokumentace z vyšetřování činu Jana Palacha z roku 1969 je uložena ve fondu „Správa vyšetřování VB MV ČSR – 1. odbor“ (značka fondu: F/H 7-2). Celkem se jedná o 1517 listů. ABS, f. F/H 7-2, inv. jedn. 52. Značná část těchto dokumentů se také zachovala v kopiích ve výše uvedeném spise StB, zejména v jediném neočíslovaném podsvazku. Srov. ABS, H-682.

4 Jedná se o dopis Jana Palacha, který adresoval Svazu československých spisovatelů. Originál později získali příslušníci Státní bezpečnosti. Srov. dok. č. 5.

5 Srov. dok. č. 3, 4, 5 a 6.

6 Srov. dok. č. 2.

několik znaleckých posudků a napsali o tomto případě mnoho zpráv. Trestní stíhání proti neznámému pachateli v souvislosti se sebeupálením Jana Palacha zastavili 26. června 1969 příslušníci Správy vyšetřování VB kpt. Jiří Ryant a mjr. Miroslav Novák s odůvodněním, že se nepodařilo získat žádné konkrétní důkazy o existenci údajné skupiny, kterou Jan Palach zmiňoval ve svých posledních dopisech.⁷

Do edice byly výjimečně zařazeny i některé dokumenty, které jsou uloženy v jiných spisech. Jedná se především o písemnosti k bezpečnostním opatřením, která v souvislosti s činem, úmrtím a pohřbem Jana Palacha podnikla v druhé polovině ledna 1969 Veřejná bezpečnost. Vedle rozsáhlého plánu je do edice zařazeno také shrnutí všech významných událostí z pohledu Městské správy Veřejné bezpečnosti Praha, které na konci ledna 1969 vzniklo patrně na žádost vedení Hlavní správy VB.⁸

Již záhy po Palachově činu se objevily první dezinformační výklady, podle kterých byl ke svému jednání zneužit. Teorii o „studeném ohni“ poprvé veřejně vyslovil 22. ledna 1969 člen ÚV KSČ a poslanec Federálního shromáždění ČSSR Vilém Nový při svém vystoupení na schůzi stoupenců sovětské okupace v libeňské restauraci Čechie. Odvolával se na informace, které měl údajně získat od ministra České socialistické republiky Josefa Grössera.⁹ Do edice byl zařazen nejen dezinformační leták, který zachytila VB 28. ledna 1969 v Plzni, ale také dva anonymní dopisy zaslané vyšetřovatelům, kde jsou použity obdobné argumenty jako v projevu Viléma Nového. Současně je zde publikován také posudek Kriminalistického ústavu Hlavní správy Veřejné bezpečnosti ze 4. března 1969, který některé teze zmíněné v obou dopisech vyvrací.¹⁰

Doposud se nepodařilo dohledat soubor dokumentů o aktivitách Státní bezpečnosti, které vyvíjela v lednu 1969 v souvislosti s činem Jana Palacha.¹¹ Jejich rozsah naznačuje žádost zástupce náčelníka KS SNB Praha pplk. Miroslava Šmakala o vyslání tajného spolupracovníka východoněmecké tajné policie do Československa, kterou adresoval Hlavní správě StB. Agent Stasi měl získat informace od studentů Lubomíra Holečka a Evy Bednárikové, kteří navštívili Jana Palacha několik hodin před jeho smrtí. V žádosti je zmíněna akce s krycím názvem „Plamen“, v jejímž rámci se většina aktivit tajné policie v souvislosti s činem Jana Palacha patrně odehrávala.¹²

7 Srov. dok. č. 44.

8 Publikované dokumenty jsou uloženy ve fondech „Hlavní správa VB - Vnitřní oddělení“ (značka fondu: H 1-4) a „Hlavní velitelství VB ČSR“ (značka fondu: H 2-1). Srov. dok. č. 28 a 37. Srov. plán bezpečnostních opatření, který vypracovala Hlavní správa StB 23. ledna 1969. ABS, f. II. správa Federální správy Zpravodajské služby (značka fondu A 34, díl III.), inv. jedn. 3882, Plán bezpečnostních opatření k zajištění klidu a pořádku ve dnech 24. a 25. ledna 1969 v souvislosti s konáním pohřbu Jana Palacha.

9 Srov. Jiří LEDERER, *Jan Palach. Zpráva o životě, činu a smrti českého studenta*, Praha 1990, s. 126–128.

10 Srov. dok. č. 31, 36, 38 a 40.

11 Existuje pochopitelně velké množství různých vyhodnocení a situačních zpráv, které jsou však většinou obecné a bez udání konkrétního zdroje informací. Některé z nich jsou dochovány například ve zmíněném fondu A 34. V archivu se dochovala také řada agenturních záznamů v operativních svazcích, které však doposud nebyly jako celek systematicky archivně zpracovány. Ve vyšetřovacím spise VB se dochoval příkaz náčelníka Správy vyšetřování VB pplk. JUDr. Jaroslava Šturmy z 28. ledna 1969, v němž uložil vyšetřovatelům, aby připravili úkoly pro Krajskou správu StB a Hlavní správu StB. Pplk. Šturma příkaz odůvodnil „neustálými urgencemi MV ČSR o kontrolní zainteresování operativy StB do případu“. ABS, f. F/H 7-2, inv. jedn. 52, Pokyn pplk. Jaroslava Šturmy příslušníkům Správy vyšetřování VB mjr. Miroslavu Novákovi a mjr. Miloslavu Lacinovi, Praha 28. 1. 1969, 1 strana A4 strojopisu.

12 Srov. dok. č. 39.

Následující okruh publikovaných dokumentů souvisí s novou vlnou zájmu tajné policie o uvedené témata v souvislosti s prvním výročím Palachova činu. Náčelník 3. oddělení 7. odboru KS SNB Praha mjr. Jiří Dvořák podal 4. února 1970 návrh na „agenturně-operativní rozpracování a dokumentaci sebevraždy studenta Jana Palacha“. ¹³ O několik týdnů později byl zaregistrován již zmíněný pátrací svazek s krycím názvem „Akce Palach“, kde je uložena naprostá většina dokumentů publikovaných v této edici. Státní bezpečnost se podle Dvořákova návrhu měla zaměřit nejen na kontrolu předchozího vyšetřování, ale také získat „materiály pro účelovou politickou kontrapropagandu“. Příslušníci tajné policie kontaktovali většinu klíčových svědků, jejichž výpovědi v řadě případů tajně nahrávali. ¹⁴ Zabývali se také okolnostmi vydání a distribuce gramofonové desky *Kde končí svět*, kde vedle jiných nahrávek vyšly také projevy řečníků na pohřbu Jana Palacha. ¹⁵ Souhrnnou zprávu o sebeupálení Jana Palacha vypracoval náčelník 3. oddělení 7. odboru KS SNB Praha mjr. Jiří Dvořák v dubnu 1971. ¹⁶

Jiné publikované dokumenty přibližují okolnosti likvidace bronzové náhrobní desky, kterou pro hrob Jana Palacha na Olšanských hřbitovech navrhl sochař Olbram Zoubek. Na základě pokynu Státní bezpečnosti byla z Palachova hrobu nejdříve odstraněna, a poté roztavena. V souvislosti s častými návštěvami místa posledního odpočinku Jana Palacha a blížícím se pátým výročím jeho činu se tajná policie nakonec rozhodla jeho tělesné pozůstatky exhumovat a zpopelnit. Zástupce náčelníka Správy StB Praha mjr. Karel Kupec vypracoval na počátku září 1973 podrobný plán, včetně vyvíjení nátlaku na matku a bratra Jana Palacha, aby s tímto krokem souhlasili. ¹⁷

Další okruh dokumentů se týká ohlasů činu Jana Palacha ve Všetatech, kde vyrůstal a kde po jeho smrti žila ještě několik let jeho matka. Tajná policie se snažila minimalizovat její kontakty se zahraničními novináři a snažila se o ovlivnění jejích postojů. V souvislosti s pátým výročím smrti Jana Palacha vypracoval 9. ledna 1974 náčelník Oddělení StB Mělník mjr. Ladislav Skopový podrobný plán „opatření“ ve Všetatech. O několik dnů později vypracoval obdobný dokument, tentokrát určený pro hlavní město, náčelník 5. odboru Správy StB Praha pplk. Vlastimil Skalník. ¹⁸

Edici uzavírají čtyři dokumenty, které v letech 1973 a 1974 vypracovali příslušníci tajné policie v souvislosti s uložením svazku „Akce Palach“ do archivu. Dodatečně do něho byly také zařazeny dokumenty vzniklé v souvislosti se sledováním Libuše Palachové a likvidací hrobu Jana Palacha na Olšanských hřbitovech. ¹⁹ Edice je doplněna obrazovou přílohou, která obsahuje vybrané fotografie a faksimile archivních dokumentů z uvedeného svazku Státní bezpečnosti.

13 Srov. dok. č. 48.

14 Jakým způsobem příslušníci StB postupovali, ukazuje návrh „na agenturně-operativní rozpracování“ Evy Bednárikové, které v únoru 1970 vypracoval příslušník 3. oddělení 7. odboru KS SNB Praha npor. Jaroslav Šrámek. Obdobně byla tajnou policií „rozpracována“ řada dalších osob. Srov. dok. č. 48 a 49.

15 Srov. dok. č. 45, 46 a 47.

16 V edici je zařazena větší část této souhrnné zprávy. Srov. dok. č. 65.

17 Srov. dok. č. 67.

18 Srov. dok. č. 75 a 76.

19 Srov. dok. č. 77, 78, 79 a 80.

ARCHEOGRAFICKÁ POZNÁMKA

Základní řazení publikovaných dokumentů je chronologické. Výjimku představuje pouze několik případů, kdy je z důvodu přehlednosti upřednostněna vnitřní tematická souvislost vybraných písemností. Všechny přepisy dokumentů doprovází regist a archivní odkaz. V poznámkovém aparátu jsou vysvětleny archeografické a věcné údaje, neboť vzhledem ke značnému rozsahu některých dokumentů použil editor pro přehlednost pouze číselné poznámky pod čarou.

Editor sjednotil podle platných pravopisných pravidel interpunkci a názvy institucí. V rámci každého dokumentu bylo sjednoceno psaní časových údajů, akademických titulů a zkratk. Editor opravil zásadní gramatické chyby. Stylistická specifika jednotlivých dokumentů zůstala zachována.

Editor děkuje za pomoc při vyhledávání archivních dokumentů pracovnícím Archivu bezpečnostních složek Mgr. Světlaně Ptáčnickové, Mgr. Antonínu Slavičkovi a PhDr. Ivě Kvapilové; pracovnícím Ústavu pro studium totalitních režimů PhDr. Olze Bezděkové, Evě Kostečkové, Věře Sejrkové a Janě Vanické za přepis většiny dokumentů; pracovníkům Ústavu pro studium totalitních režimů Radku Schovánkovi, Přemyslu Fialkovi a Štěpánu Hlavsovi za naskenování většiny fotografií a dokumentů; Mgr. Jakubu Jarešovi za pomoc při redakci edice a všem pamětníkům, kteří poskytli své svědectví.